

VOLIM TEKSTOVE KOJI ME NAGONE NA DALJNJE ISTRAŽIVANJE

Razgovor vodila KATARINA KOLEGA

Gabriela Abrasowicz česta je i rado viđena gošća kazališnih događanja u našoj zemlji. Kad iz Poljske doputuje u Hrvatsku, strastveno gleda sve što se u tom trenutku na repertoarima institucionalnih i neinstitucionalnih teataru nudi, upućena je u suvremenu dramsku književnost i silno znatiželjna za nove naslove. Zahvaljujući mnogim njezinim prijevodima, organizaciji scenskih čitanja i gostovanjima autora i autorica u svojoj zemlji, Poljaci su upućeni u dramsko stvaralaštvo Hrvatske, Srbije, Crne Gore te Bosne i Hercegovine. Surađivala je na knjizi *Pet suvremenih poljskih drama*, koja je objav-

ljena u biblioteci Mansioni Hrvatskog centra ITI u prijevodu Jelene Kovačić, sudjelovala je na mnogim okruglim stolovima posvećenima dramskom pismu, prevodilaštvu i poljsko-hrvatskim suradnjama te na međunarodnim znanstveno-umjetničkim skupovima o postjugoslavenskom dramskom pismu i kazalištu. Diplomirala je na Filološkom fakultetu Sveučilišta u Wrocławu, završila je studij pedagogije i defektologije, a s našim jezikom susrela se na trećoj godini studija novinarstva; otkriva mi to na početku našeg ugodnog i opuštenog razgovora u Književnom klubu Booksi.

> Gabriela Abrasowicz

Oduševila sam se kad sam vidjela da se u istoj fakultetskoj zgradi može studirati srpski i hrvatski jezik i književnost. Na studiju novinarstva dobila sam zadatak istražiti i opisati kako se u našim medijima pisalo o ratu u Jugoslaviji i shvatila sam da je tu bilo svega i svačega, totalna zbrka. Položila sam ispit iz jezika, počela sam gledati filmove, čitati knjige i na taj način sam ga usavršavala. Za moje zanimanje prema dra-

mama zaslužna je profesorica Magdalena Koch koja je u podučavanje književnosti uvrstila i drame, što na drugim fakultetima nije postojalo. To je toliko vješto osmislila, da nas je sve zarazila dramama. Počeli smo ih čitati, tražiti, analizirati.

> **U kazališni svijet ste, međutim, ušli sasvim slučajno.**

U gradu Olsztynu gostovali su ansambli iz Hrvatske, Srbije, Slovenije i Bosne i Hercegovine. Makar se on nalazi dosta daleko od mogega grada, kupila sam karte za predstave i doputovala. Tamo sam upoznala organizatore tih Dana ex Yu kazališta. Igrom slučaja, osoba koja je bila zadužena za prijevode predstava na poljski se razboljela pa sam ja uskočila na njezino mjesto. Tako je sve počelo.

- > **Zatim ste upisali doktorat, a tema vaše disertacije bila je *Drama tijela, tijelo u drami. Stvaralaštvo srpskih i hrvatskih dramskih spisateljica u razdoblju 1990.-2010.*, pod mentorstvom spomenute profesorice Magdalene Koch.**

To je bio nastavak mogega istraživanja o ženskom dramskom pismu koje sam počela tijekom pisanja diplomskog rada. Čitala sam sve kao luđa, upoznala sam tekstove starijih i mlađih autorica, a za potrebe disertacije morala sam prevoditi ulomke različitih drama. Tim su prijevodima moji profesori bili zadovoljni. Osobito mi je bilo bitno mišljenje ugledne prevoditeljice Dorote Jovanke Ćirić koja me potaknula da počnem ozbiljno prevoditi i da svoje prijevode šaljem časopisu Dialog u kojem se objavljuju poljski i strani dramski tekstovi.

- > **Kako to da ste odabrali baš tu temu?**

To je bila vrlo popularna tema u Poljskoj. Mnogo je stručnjaka pisalo o rodnom studijima, feminizmu, antropologiji tijela, i to ne samo u kazališnoj umjetnosti nego i u književnosti, na filmu i dr. Kad sam bila na jezičnom usavršavanju u Zagrebu, upoznala sam profesoricu Ladu Čale Feldman. Ona mi je dosta pomogla oko literature, uputila me u dramske tekstove i predstave, što mi je bilo vrlo poticajno. Uz njezinu pomoć odabrala sam četrdesetak drama iz Srbije i Hrvatske i podijelila sam ih po temama: silovanje, starost, trudnoća, menopauza...

- > **Koje razlike primjećujete u dramama iz devedesetih godina i onima nastalima nakon 2000.?**

Spisateljice su nakon 2000. postale hrabrije, što se može primijetiti i u formalnim rješenjima. Njihovi tekstovi imaju postdramske odlike, govore izravno, što je devedesetih bilo vrlo rijetko. Devedesetih se pisalo više simbolički, manje izravno. Uz to, u devedesetima se pisalo o iskustvu rata i traumama, a nakon 2000. tekstovi su se bavili univerzalnijim temama. Počelo se pisati o izbjeglištvu, ljudskim pravima, utjecaju politike na našu svakodnevnicu.

- > **Koju ste dramu prvu preveli?**

Meso autorice Lane Šarić, koje sam analizirala na doktorskom studiju. Nakon toga sam komad predložila za jedno scensko čitanje, poslije čega je bio organiziran razgovor s Lanom koji sam vodila i prevodila. To je bio početak. Drago mi je što vaše autorice žele preporučiti svoje kolegice i kolege, međusobno se podržavaju i ne doživljavaju se kao konkurencija, pa sam preko Lane došla do Ivora Martinića. Čitala sam i sve što se objavljivalo na portalu drame.hr koji mi je postao bitan izvor novih tekstova i informacija. Tako sam došla do Tomislava Zajeca i Ivane Sajko.

- > **Kakve vas drame najviše privlače?**

Volim postdramske tekstove i često me oduševi forma nekog komada. No kad prevodim, trudim se pronaći one drame koje su temom bliske našim uvjetima, da se u njima Poljaci prepoznaju. Stoga biram one koje bi mogle imati umjetničke i društvene posljedice u mojoj zemlji. Najčešće slušam intuiciju. Volim autore i autorice koji me tjeraju da čitam još više, da istražujem, a jedna od njih je Ivana Sajko. Njezini su tekstovi veoma gusti, puni referenci, prikrivenih sadržaja. Volim kopati po takvim tekstovima. Cijenim i stvaralaštvo srbijanske dramatičarke Tanje Šljivar, čije sam četiri drame uspjele prevesti zahvaljujući

poljskoj Agenciji za dramu i teatar. Tanja također ima mnogo referenci i fusnota pa se, prije nego što je počnem prevoditi, moram dobro pripremiti, pročitati neke teorijske knjige. Volim takve izazove. Te dvije dramatičarke su mi izuzetno maštovite i inteligentne. Uz njih, tu je i Maja Pelević. Volim čitati i drame Vedrane Klepice te Espija Tomičića. Drago mi je što sam s njima uspjela ostvariti kontakt pa mi šalju svoje nove drame, a ja bih ih voljela nastaviti prevoditi.

> Postoje li u Poljskoj angažirani dramski pisci?

Poljska je velika zemlja pa je i produkcija golema. Mnogo ljudi piše, ali istaknula bih Malinu Przeslugu koja piše angažirane tekstove o zabrani abortusa, ženskim pravima. Tu je i Julia Holewinska. Njihove su drame prevedene u knjizi Pet suvremenih poljskih drama, koja je objavljena u biblioteci Mansioni Hrvatskog centra ITI. S prevoditeljicom Jelenom Kovačić pažljivo sam birala imena i tekstove kako bismo ponudile jaku reprezentaciju poljske drame. Što se tiče angažiranosti, citirala bih Tanju Šljivar, koja je jednom izjavila da je svaki dramski tekst angažiran jer nastaje u nekom društvu, a autor ili autorica dio su toga društva i sve je pisano kao posljedica toga društva.

> Koliko se drame u Poljskoj cijene? Imaju li težinu?

Imaju, jer se izvode. Pogotovo poljske drame. Kod nas je vrlo popularna radiodrama, imamo dosta scenskih čitanja, mnogo se drama izvodi na Akademiji, Agencija za dramu i teatar podupire njihovo objavljivanje.

> Koje su sličnosti, a koje razlike između Poljske i Hrvatske?

Slična nam je borba za ljudska prava, makar je kod nas abortus zabranjen. Mnogo se govori i o izbjeglicama, jer je u Poljsku od početka rata u

Ukrajini stiglo desetak milijuna ljudi iz Ukrajine. Zalažemo se za slične stvari. Ono što je Poljacima strano, a primijetila sam da je u Hrvatskoj uobičajeno, jest životni nazor da se nikamo ne treba žuriti, da se sve može riješiti polako. Poljaci su uvijek točni, dolaze na vrijeme i na prvom su im mjestu obaveze, zatim sve ostalo. Vi ste opušteniji.

> Zahvaljujući vama i vašem entuzijazmu, mnogi naši autori dobili su priliku predstaviti se poljskoj publici. Koliko je organizacija njihovih gostovanja zahtjevna?

Ništa ne bi bilo moguće bez podrške i suradnje s Hrvatskim centrom ITI i Željkom Turčinović. Ona savršeno poznaje logistiku. Ja sam došla iz akademskog svijeta i sve guram koliko god mogu, ne idem utabanim putovima, a nemoću je sve to organizirati sam. Bez financijske podrške vašeg Ministarstva kulture i medija i Grada Zagreba ne bi došlo do gostovanja hrvatskih pisaca u Poljskoj. Najteže je organizirati gostovanje velikih predstava, makar sam s nekim festivalima nekoliko puta uspjela dogovoriti njihov dolazak. One komornije lakše je pozvati, a najjednostavnija je organizacija scenskih čitanja. Svake godine kucam na vrata i preporučujem neku od predstava, a u posljednje vrijeme kazališta zovu mene i pitaju me za preporuku, što mi je silno drago. Dosad se već stvorila neka vrsta mreže, što me jako raduje, pogotovo zato što su rezultati zaista dobri i drago mi je da je vidljivost hrvatskih autora u Poljskoj postala jako dobra. Njihovo je gostovanje i lakše organizirati od gostovanja autora iz Srbije, Bosne i Hercegovine ili Crne Gore jer je Hrvatska u Europskoj uniji. Za autore izvan nje potrebno je više organizacijske energije. Ali srećom, i to uspijevamo.

> Koliko se naši autori u Poljskoj čitaju?

Mislim da se čitaju više nego prije, pogotovo zato što smo objavili antologiju hrvatske drame, na internetu je objavljen ciklus Monovid-19, drame se tiskaju u časopisu Dialog. Tomislav Zajec i Ivor Martinić poznati su našoj Agenciji za dramu i teatar, kojoj i ja šaljem prijedloge za

prijeводе, a na našoj Akademiji studenti izvode neke hrvatske tekstove.

> Što mislite o formi scenskih čitanja i koliko su ona posjećena u Poljskoj?

To je bitan fenomen u sustavu kazališnih praksi, zanimljiva kombinacija performativnosti i književnosti. U našim kazališnim uvjetima ona zaista dosta dobro prolaze i imaju svoju publiku. Neki gledatelji dolaze redovito, a pritom nisu iz kazališnog ili akademskog svijeta. Dolaze iz znatiželje ili ljubavi prema teatru. U Poljskoj se scenska čitanja osmišljavaju sa scenografijom, osvjetljenjem i glazbom pa su to zapravo male produkcije. Na taj način gledatelji mogu vidjeti kako neki dramski tekst može zaživjeti na pozornici. Vrlo je važno i to što na to događanje dolazi pisac ili spisateljica pa se može razgovarati o drami koju smo upravo slušali.

U Gdanjsku, primjerice, postoji klub *Żak* u kojemu se organiziraju koncerti, književne večeri i okrugli stolovi, a već deset godina postoji ciklus scenskih čitanja *PC Drama*, što se održava jedanput mjesečno. Organizatori se trude pozivati podjednako domaće i strane pisce jer je kontakt publike s njima vrlo važan. Scenska čitanja ponekad mogu rezultirati i predstavom. To se dogodilo s dramom *Moj sin* samo malo sporije hoda *Ivora Martinića*.

> Imate i međunarodni natječaj za najbolji dramski tekst *Aurora*, koji se organizira u gradu Bydgoszczu. Je li se na njemu ikad natjecao neki hrvatski tekst?

Jest. Drama *Nestajanje Tomislava Zajeca*, koju sam prevela, bila je prošle godine u finalu i na to sam bila silno ponosna. U Bydgoszczu se onda održalo i performativno čitanje toga teksta, a zatim je objavljen u zbirci dramskih tekstova *Aurora 2023*. Smatram da taj tekst ima važne društvene odjeke i ljudi koji su je slušali bili su oduševljeni njezinom temom i formom.

> Od naših suvremenih dramatičara najpoznatiji u Poljskoj su Tomislav Zajec i Ivor Martinić. Koje autorice Poljaci najbolje poznaju?

Tenu Štivičić. Njezine su drame bile objavljene i u *Dialogu* i u knjigama. Imam plan povećati vidljivost *Ivane Sajko*. Prije nekoliko godina bile su dvije premijere *Žene bombe*, a onda je nestala s naše scene. Budući da je Ivana vrlo aktivna i piše silno zanimljive tekstove, žao mi je da je nema više na našim pozornicama. Željela bih organizirati njezin dolazak u Poljsku i prevesti njezine nove drame kako bi se vidjelo što piše u posljednje vrijeme.

> Preveli ste petnaestak drama, od kojih su neke namijenjene djeci i mladima. Koje?

Za jedan nakladnički projekt izabrala sam četiri drame: Ako kažeš, gotov si *Dine Vukelić*, *Drama o Anti Ivora Martinića*, *Neboder Lane Šarić* i zanimljiv projekt *Katarine Pejović* i *Darija Harjačeka Mi* i oni. Pritom je prevoditeljica *Martyna Lechman* prevela drame *Ivora Martinića* i *Lane Šarić*, a ja sam prevela druge dvije. One su objavljene u knjizi, a osobe koje su sve to organizirale u *Centru za dječju umjetnost u Poznanju* bile su toliko oduševljene tim stvaralaštvom da su pokrenule i ciklus intervjua on line. Tako da često razgovaram s autoricama i autorima koji se bave pisanjem za djecu i mlade i ti se intervjui mogu pročitati na njihovoj internetskoj stranici. Uz navedene, razgovarala sam i s *Ninom Horvat* te s redateljem *Marijem Kovačem*. Na taj način na mala vrata donosimo pogled hrvatskih umjetnika na kazalište koji je ponekad vrlo zanimljiv i čudan za poljske umjetnike i stručnjake.

> Što je čudno?

Na primjer, zanimljiva i čudna bila je odluka *Darija Harjačeka* i *Katarine Pejović* da u stvaranje predstave uključe mlade, polaznike *Učilišta Zagrebačkog kazališta mladih*. U *Varšavi* se

mogu vidjeti predstave koje nastaju iz procesa, no u drugim gradovima to nije uobičajeno. Ondje su predstave vrlo formalne i klasične. Oduševljena sam radom redatelja Marija Kovača, kao i njegovom knjigom Udahnuti svjetla pozornice. Neke ulomke iz te knjige već sam prevela na poljski. Taj rad sa slijepim i slabovidnim glumcima je fenomenalan i voljela bih prevesti cijelu knjigu na poljski. Već sam prevela jednu sličnu knjigu – Primijenjeno kazalište Darka Lukića. Na našem tržištu nema dovoljno takvih teatroloških knjiga.

- > **Objavili ste i knjigu (Trans)pozicije ideja u postjugoslavenskom dramskom pismu i kazalištu, 1990. – 2020., uredili ste antologiju drama prevedenih na poljski jezik: zbirku suvremenih hrvatskih tekstova (Ne samo) fragmenti, najnovijeg dramskog stvaralaštva iz Bosne i Hercegovine Probudi me kad završi, crnogorske drame Otvoren kraj. Primjećujete li neke razlike, ali i sličnosti, u dramskom pismu između država bivše Jugoslavije?**

Čini mi se da u Srbiji ima više dramskih tekstova koji se bave gastarbajterstvom. Govore o odlascima i dolascima, pri čemu je povratak u zavičaj često traumatičan. U cijeloj regiji primjećujem da su žene vidljivije, prisutnije i glasnije, rekla bih čak i dosljednije, originalnije i maštovitije te pišu društveno angažirane tekstove. Kad sam radila zbirku crnogorskih drama, bilo mi je teško izabrati jer je zemlja dosta mala pa je samim tim manja i produkcija. Odabrala sam starijega pisca Ljubomira Đurkovića, ali i mlađe, kao što su Mirjana Medojević i Ilija Đurović, koji su napisali vrlo lijep tekst Uspavani o izbjeglištvu i sindromu apatije koji je zabilježen u Švedskoj, a primijećen je i u Poljskoj. Naime, događa se da ljudi koji se u stranoj zemlji osjećaju ugroženo, padaju u dubok san, u komu. Postoji mnogo zajedničkih tema i mogla bi se napraviti mreža.

- > **Što trenutačno prevodite?**

Dramu Najusamljeniji kit na svetu srbijanske dramatičarke Tijane Grumić. Do kraja godine u časopisu Dialog bit će objavljena drama Espija Tomičića Ples na broju 60. Obećala sam Ivani Sajko da ću prevesti njezine drame. Međutim, budući da radim kao logopetkinja s osobama s poteškoćama u razvoju, prevodim sporo i polako pa ne znam kad će ti prijevodi biti gotovi. Srećom, nitko me ne požuruje.

Najljepše je to što su ti prijevodi isključivo rezultat vašeg entuzijazma i upornosti i time vrijedni svake pohvale. Hvala vam na tome i na ovom razgovoru.

